

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:03.11.2022 ✓Accepted/Kabul:23.01.2023

DOI:10.30794/pausbed.1198848

Research Article/Araştırma Makalesi

Sezgin, A. (2023). "Savaşın Gölgesinde Eğitim Uygulamaları: Ankara Maarif Kongresi ve İzmir Rum Öğretmenler Kongresi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 56, Denizli, ss. 17-30.

SAVAŞIN GÖLGESİNDE EĞİTİM UYGULAMALARI: ANKARA MAARİF KONGRESİ VE İZMİR RUM ÖĞRETMENLER KONGRESİ*

Ahmet SEZGİN**

Öz

1921 senesinde Anadolu, eğitimi ilgilendiren iki önemli kongreye ev sahipliği yapmıştır. Bu kongrelerden birisi İzmir'de gerçekleştirilen Rum Öğretmenler Kongresi diğeri ise Ankara'da gerçekleştirilen Maarif Kongresidir. Söz konusu iki kongre kıyaslandığında içerik, toplantı amacı ve aldığı kararlar bakımından birbirinden farklılaşmaktadır. Bu nedenle ilgili kongrelerin kıyas bakımından birbirini karşılar durumda olmadığı görülmektedir. Ancak büyüteci biraz geriye çekip daha genel bir çerçeveden bakıldığında, İzmir Rum Öğretmenler Kongresi'nde alınan birçok kararın, Ankara Maarif Vekaleti tarafından hayata geçirilen ya da geçirilecek olan eğitim sistemi uygulamaları ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Konu kapsamında, Rum Öğretmenler Kongresi ve Maarif Kongresi içeriğine değinilerek bu iki kongrenin birbirinden farklılaştığı noktalar gözler önüne serilirken, Ankara Maarif Vekaleti uygulamaları ile İzmir Rum Öğretmenler Kongresi kararları arasındaki benzerliğe de dikkat çekilmektedir. Bu sayede aynı dönemde farklı cephelerin eğitime bakışının nasıl benzeştiği üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Rum Öğretmenler Kongresi, Millî Mücadele, Eğitim, Okul, Maarif Kongresi.*

EDUCATIONAL PRACTICES IN THE SHADOW OF WAR: ANKARA MAARIF CONGRESS AND İZMİR GREEK TEACHERS' CONGRESS

Abstract

In 1921, Anatolia hosted two important congresses concerning education. One of these congresses is the Greek Teachers' Congress held in Izmir and the other is the Education Congress held in Ankara. When these two congresses are compared, they differ from each other in terms of content, purpose of meeting and decisions taken. For this reason, it is seen that the relevant congresses do not correspond to each other in terms of comparison. However, when viewed from a wider perspective, it is seen that many of the decisions taken at the Izmir Greek Teachers' Congress bear similarities with the education system practices implemented or to be implemented by the Ankara Ministry of Education. Within the scope of the subject, the content of the Greek Teachers' Congress and the Education Congress will be mentioned and the points where these two congresses differ from each other will be revealed. In addition, attention is drawn to the similarity between the Ankara Ministry of Education practices and the decisions of the Izmir Greek Teachers' Congress. In this way, it is focused on how the perspectives of different fronts on education in the same period were similar.

Keywords: *Greek Teachers Congress, National Struggle, Education, School, Education Congress.*

*Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda 2022 yılında kabul edilen "Millî Mücadele Döneminde Anadolu'da Eğitim Faaliyetleri" isimli Doktora tezinden üretilmiştir.

**Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ÇANKIRI.
e-posta: sezginahmetr@gmail.com ; (<https://orcid.org/0000-0002-4893-8984>)

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonrasında Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında hemen bir anlaşmaya varılması mümkün olmamıştır. Bu durum bir belirsizlik sürecinin başlamasına neden olmuş ve eğitim dahil olmak üzere her alanda ağır bir buhran hissedilmeye başlanılmıştır. Böyle bir ortamda Anadolu topraklarında başlayan işgal hareketi, içinde bulunulan durumun daha da ağırlaşmasına sebep olmuştur. Osmanlı idari mekanizması tam olarak işleyememeye başlamış, idari mekanizmaya bağımlı olan eğitim sistemi de çaresiz kendi kendini idame ettirmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda merkezi otoritenin yok olması, yerel idarelerin eğitim alanında da otoritelerini güçlendirmiştir. Yerel idareye hakim olan gücün görüşleri doğrultusunda şekillenmek zorunda kalan eğitim sistemi, her zaman olumlu neticelere ulaşamamıştır. Bölgesel ekonomik durum, yerel idare meclislerinde bulunan kişilerin görüşleri, merkezi otoriteden sağlanan/sağlanamayan yardım durumu gibi çeşitli faktörler başlıca etken olmuştur. İstanbul Hükümeti bu süreçte çok kısa süreler içerisinde Maarif Nazırı değişimi yapmıştır.¹ Kısa sürelerde gerçekleşen bu sirkülasyon elbette Nezaretin iş ve işleyişini sistemli bir biçimde sürdürmesini engellemiştir. Her yeni gelen Nazırın sistemi anlaması, eksikliklerin farkına varması ve bu kapsamda yapılması gerekenleri planlaması gibi süreçlerin oldukça uzun zaman alacağı düşünüldüğünde, Nazırların, eğitim sisteminde köklü değişikliklere gidememiş olması anlamlı görünmektedir. Ayrıca devletin içerisinde bulunduğu işgal durumu, eğitim sisteminin hükümet politikalarında başat bir vaziyet almasını engellemiştir. Bu nedenle adeta Maarif Nazırlığı koltuğu boş kalmış diye atamaların yapıldığı bir Hükümet politikasından eğitim alanında gelişme ve düzelme beklentisi mümkün görünmemektedir.²

Ankara Hükümetinin kurulması ile eğitim sistemini idare edecek olan Maarif Vekaleti de oluşturulmuştur.³ Bu süreçten sonra her siyasi arenada iki başlı bir yönetim sistemi oluşmuş ve güç mücadelesi başlamıştır. İstanbul Hükümeti ve Maarif Nezareti ağırlıklı olarak işgal altındaki bölgelere hükmetmeye çalışmakta Ankara Hükümeti ve Maarif Vekaleti ise işgale uğramayan yerleri kendi idaresi altına almaya çalışmaktaydı. Maarif Vekaleti ile yerel idareler arasında ihtilaflar gerçekleşebilmekte⁴ buna rağmen sistemin devamı sağlanmaya gayret edilmekteydi. İstanbul Hükümetinin işgal bölgeleri ile iletişimi ise oldukça kısıtlı idi.⁵ Sözde bir idari yönetim olmakla birlikte fiiliyatta bir yönetimden bahsetmek mümkün değildi. Batı Anadolu ile iletişim zorlukla gerçekleştiriliyordu. Buradaki işgal güçleri, İstanbul Hükümetinin buldukları yerlere hükmetmesini engellemekteydi. Ankara Hükümetinin ise bölgede varlığından bahsetmek pek mümkün değildi.⁶

İstanbul Hükümeti ile Ankara Hükümeti arasında, eğitim yönetimi bakımından büyük bir fark yoktur. Her iki yönetim de mevcutta var olan sistemin idare edilmeye çalışılmasına çaba harcamaktaydı.⁷ Köklü değişimlerin yapılmasını beklemek, işgal süreci koşulları nedeniyle mümkün değildir. Siyasi egemenlik yanında ekonomik yoksunluk da mevcut sistemin idare edilmeye çalışılması dışında bir yol bırakmıyordu.⁸ Dr. Rıza Nur Bey, Maarif Vekilliğine geldikten sonra açıkladığı ilk eğitim programı, birtakım küçük iyileştirmelerle mevcudun korunması ve teorik bir programın esas alınmasını benimsiyordu. Hamdullah Suphi Bey'in Vekalet gelmesi sonrası açıkladığı fikirlerine göre ise eğitim sistemi, teoriden pratiğe geçişin sağlanması ve okulların işçi yetiştiren

1 Maarif Nazırları için bkz. Erdoğan, T. (1996). "Maarif-i Umumiyye Nezareti Teşkilatı-ı", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Cilt 51, Sayı 1, s.239, https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001902.

2 Kitaplarda geçen "Türk" sözcüklerinin "Osmanlı" sözcükleri ile değiştirilmeye çalışılması gibi gelişmeye en ufak bir katkısı olmayan çabalar bunun örneklerindedir. Akçöz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 - M.S. 2007*, Pegem A Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara, s.319.

3 Maarif Vekili, Mayıs 1920 'de belirlenmiştir. İlk oylamada Hamdullah Subhi Bey 66, Dr. Rıza Nur Bey ise 42 oy almıştır. Hamdullah Subhi Bey'in adaylıktan çekilmesi ile Dr. Rıza Nur Bey Ankara Hükümetinin ilk Maarif Vekili olmuştur. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 12. İctima, C.I, 6 Mayıs 1920, s.216-217.

4 Örneğin, Kastamonu'da bulunan Darümuallimatın yerel idare meclisi tarafından gündüzlü hale getirilmesi Maarif Vekaleti ile yerel idarenin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. "Darümuallimatın Nehariye Tahvili", *Açık Söz Gazetesi*, 24 Şubat 1921, s. 2. *Açık Söz Gazetesi*, 28 Şubat 1921, s. 2. ; Bunun yanı sıra yerel idarenin eğitim alanında karar mercii olarak daha güçlü hale getirilmesi karşısında sistemin hepten kötüye gideceğine dair düşünceler de mevcuttur. İlgili konuda Aydın Milletvekili Tahsin Bey'in beyanatına bakılabilir. Ona göre öğretmen yetiştiren okullar ile darülfünun gibi yüksek okulların yönetiminin yerel idarede olması bu okulların işleyememesine neden olacaktır. Çünkü yerel bütçeler ile bu tür okulların giderlerinin karşılanması mümkün değildir. İlgili konuda tartışmalar için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 114. İctima, C.VI, 14 Aralık 1920, s.372, 374.

5 "Maarif Nazırı Said Beyle Mülakat", *Akşam Gazetesi*, 6 Aralık 1921, s.2.

6 Ancak Ankara Hükümetinin İzmir'de bulunan öğretmenlere yardım kararı aldığı bilinmektedir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (30. 18. 1. 1.) 3. 24. 19.

7 Ankara Hükümeti programında eğitim sisteminin nasıl tasarlandığı anlatılsa da bu hedeflere ulaşmak için işgal sürecinin bitmesinin bekleneceği açıktır. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 13. İctima, C.I, 9 Mayıs 1920, s.241-242.

8 Vergi gelirleri yüksek olan vilayetlerin işgali nedeniyle ekonomik durum düzeltilemiyordu. Dr. Rıza Nur. (1967). *Hayat ve Hatıratım*, C.III, Altındağ Yayınevi, İstanbul, s.627.

kurumlar haline gelmesini amaçlıyordu. Dahası, bölgesel bazda müfredatların oluşturulmasını ve tümüyle yerel ihtiyaçların göz önünde bulundurulmasını benimseyordu. Böylece çocukların üretim sistemine dahil olabileceği, aileleri ve çevreleriyle olan iletişimlerini artırabileceği ve toplumun ihtiyaçları çerçevesinde hareket edebileceği düşünülüyordu.⁹

İstanbul ile Ankara, siyasi arenada rekabet halinde olmasına rağmen eğitim açısından dikkate değer bir rekabet unsuru görülmemekte aksine Ankara yönetimi hala eğitim materyallerini İstanbul'dan temin etmeye çalışmaktaydı.¹⁰ Tek rekabet unsuru olarak değerlendirilebilecek şey, her iki tarafın da okullarda öğretmenlerin, öğrenciler ile siyasi konularda konuşmalarını yasaklaması olmuştur.¹¹ Böylece her iki taraf da eğitim sistemi üzerinden yürütülmesi muhtemel bir karşı propagandaya izin vermeyeceklerini ilan etmişlerdir.

Hem Ankara Hükümeti'nin hem de İstanbul Hükümeti'nin, eğitim sistemini yönetim bağlamında karşılaştığı zorluklar ağırlıklı olarak ekonomik alanda olmuştur. Öğretmenlerin maaşları meselesi, Birinci Dünya Savaşı sürecinden beri katlanarak artan bir sorun haline gelmiş ve Millî Mücadele döneminde de ilgili sorun çözümsüz kalmaya devam etmiştir. İşgal bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin maaşları İstanbul Hükümeti tarafından düzenli olarak ödenememiş ve boş bulunan kadrolara yeni atamaların yapılmaması, terfi işlemlerinin durdurulması gibi çeşitli tedbirlere başvurulmuştur.¹² Ankara Hükümeti ise benzer şekilde hakim olduğu bölgelerde maaşların ödenememesi problemleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple öğretmen grevleri de ortaya çıkmış¹³ ve ilgili dönemde öğretmen maaşları konusunda kalıcı bir çözüm üretilmemiştir.

Maaşların düzenli olarak ödenemediği, öğretmenlerin açlığa ve yoksulluğa hapsedildiği bir ortamda okulların da varlığını sürdürmesi pek mümkün olmamıştır. Ancak öğretmenlerin maaşlarını alamamaları nedeniyle iş bırakmaları, okulların kapanmasının sadece bir nedenini oluşturmaktadır. Okulların varlığını sürdürememesinin diğer bir nedeni, işgal güçlerinin çeşitli okulları askeri amaçlar için kullanmak üzere işgal etmesinden ileri gelmektedir. Bu amaçla Anadolu'nun birçok yerinde okullar kapatılmış öğrenci ve öğretmenler dışarı atılmıştır.¹⁴ Öğretmenlerin maaş alamaması, okulların işgal edilmesi gibi etkenlerle kapanan okullar, öğrencilerin de eğitimden mahrum kalmasına yol açmıştır.

Ekonomik yönden Türk öğretmenlerde olduğu gibi Rum öğretmenler de sıkıntı çekmekteydiler. Batı Anadolu'da işgal süreci başladıktan sonra nispeten Rum öğretmenlerin durumunda iyileşme başlamıştı. Bundan önce Rum cemaat okullarını idare eden mütevelli heyeti üyeleri kendi maaşlarına zam yapmakta ancak öğretmenleri göz ardı etmekteydi.¹⁵ Yunan Fevkalade Yüksek Komiserinin Metropolithane'de ilgili heyetlerle görüşmesi ve öğretmenlerin maaşlarının iyileştirilmesi konusundaki girişimleri¹⁶ nispeten öğretmenlerin durumunda gelişme sağlayabilmiştir.

Genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız ilgili süreç içerisinde, eğitimin iyileştirilmesi adına yapılan girişimlerin ne derece önemli hale geldiği görülmektedir. Bu çalışma ile birlikte ortaya koymak istediğimiz şey; Ankara

9 *Hakimiyeti Millîye Gazetesi*, 10 Mart 1921, s.1.

10 Örneğin, Sultanilerin kitap ihtiyacını gidermek için 55 sandık kadar eğitim materyali Maarif Vekaleti tarafından İstanbul'dan getirilmiş ve Sultanilere dağıtılmıştır. *Hakimiyeti Millîye Gazetesi*, 21 Ağustos 1922, s. 2. *Açık Söz Gazetesi*, 3 Ağustos 1922, s. 2. ; Söz konusu eğitim materyalleri Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'daki okullara gönderilmek üzere Almanya'dan tedarik edilmiştir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İctima Senesi, 108. İctima, C.XIV, 10 Kasım 1921, s.169. ; Dahası eğitim alanında İstanbul'daki yenilikler de takip edilmekte ve faydalı olduğu düşünülen şeylerin Anadolu'nun geri kalanında da uygulanması yönünde çalışmalar yapıldığı da bilinmektedir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 148. İctima, C.VIII, 10 Şubat 1921, s.179.

11 İstanbul Hükümeti ilgili yasağa riayet etmeyenlerin görevlerine son verileceğini açıklamıştır. Daştan, L. (2015). *İşgal Döneminde (1918-1923) İstanbul'da Eğitim Faaliyetleri*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, s. 175. Maarif Vekaletinin ise benzer bir emri 1922 senesinde verdiği bilinmektedir.

12 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.) 4693. 351927. s.001 - 002.

13 Kütahya Mebusu Cevdet Bey'in Meclise verdiği gensoru ile bilgi talebinde bulunmasına dair bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 108. İctima, C.VI, 4 Aralık 1920, s.187-188.

14 Örneğin Nif kazasında Yunan işgal güçleri tarafından işgal edilen İnas okulu için bkz. BOA. Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH. İ. UM.) 19. 11. 1. 27. 002. ; İtalyanların Antalya'da işgal ettiği okullar için bkz. BOA. Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus (DH. KMS.) 52. 4. 9. 002. ; Kilis'te İngilizler tarafından işgal edilen Mektebi İdadî için bkz. BOA. DH. İ. UM. 20. 22. 15. 50. 002.

15 Rum öğretmenler eğer ücretlerinde geliştirme olmazsa grev yapacaklarını ilan etmekteydiler. *Hukuku Beşer Gazetesi*'nin Rumca yayın yapan *Faros Gazetesi*'nden aktardığına göre mütevelli heyetleri kendi maaşlarına oldukça yüksek zamlar yaparken öğretmenlerin maaşlarına ancak yüzde beş-on zam yapmaktaydılar. Rum öğretmenler dört seneden beri iki defa bedeli nakdi askeri ve muafiyeti askeriye vergisi ödemişler, bunun yanında maarif vergisi ödemeye devam etmekteydiler. Bu nedenle ilgili Gazete, öğretmenlerin ailelerini nasıl geçindireceklerini, elbise ve ayakkabıyı nasıl alacaklarını soruyordu. "Mekteb Muallimleri de..", *Hukuku Beşer Gazetesi*, 1 Mart 1919, s.2.

16 "Havadis-i Vilayet", *Ahenk Gazetesi*, 10 Kasım 1919, s.1.

Maarif Kongresi ve Ankara Maarif Vekaleti uygulamaları ile İzmir Rum Öğretmenler Kongresi ve İzmir Yunan Yerel İdaresi'nin eğitim alanında yaptığı girişimlerin karşılaştırılması ve benzerlikleri ile farklılıklarının ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda ilk olarak Ankara Maarif Kongresi ve İzmir Rum Öğretmenler Kongresine değinmek gerekmektedir.

1. ANKARA MAARİF KONGRESİ

Ankara'da toplanması düşünülen Maarif Kongresi için Maarif Vekaleti, Kütahya-Eskişehir Savaşlarından 3 ay öncesinde vilayetlere gerekli duyuruyu yapmıştı.¹⁷ 31 Mayıs 1921 tarihli *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, ilgili Kongre'nin 15 Temmuz'da toplanacağını haber veriyor ve Kongre'ye Ankara'ya yakın olan merkezlerin tamamından uzak olanların ise 3-4 tanesinden temsilci geleceğini bildiriyordu. Merkezlerin Maarif, darümuallimin ve sultani müdürleri, darümuallimin olmayan yerlerden tedrisatı iptidaiye müfettişleri, sultani müdürü olmayan yerlerden ise idadi müdürleri kongreye katılacaktı. Aynı nüshada Kongre'ye katılan temsilcilerin şu sorulara yanıt arayacağı ifade ediliyordu: Okulların sayısı ve dereceleri, okul binaları, istatistiki veriler, nüfusun unsurlara göre taksimi, öğretmen sayısı, öğretmenlerin dereceleri, öğrencilerin sayısı ve dereceleri, öğrenci velilerinin ne işle meşgul oldukları, inas (kız) okulları sayıları ve dereceleri, inas okulları taliyesine (orta derece) karşı halkın görüşü, meşrutiyetten beri memleketin maarifte ilerleme veya gerileme durumu, özel ve yabancı ziraat, sanayi okullarının durumu, sıbyan okulları ve vakıf medreselerinden maarif alanında edilebilecek istifade, yerelde maarifin iyileştirilmesi için düşünülen şeyler, ekonomik durum, yerelde üretilen şeyler ve bunları okullara tanıtacak yerli mütehasısların olup olmadığı, madeni, zirai, sınai açıdan meselenin tetkik edilmesi ve hangilerinin gerilemekte olduğu, maarifi mecbure vergisinin okullar haricinde nerelerde kullanıldığı, son beş sene içerisinde bu gelirlerin okullara geçen bölümünün maarif hissesi alanına harcanıp harcanmadığı.¹⁸

İlk planlanan şekle göre Kongre'nin 12 gün sürmesi hedefleniyordu. Bu süreçte yazılı raporlar tetkik edilecek ve tedrisat programları ve kitapları hakkında tartışmalar yapılarak kararlar alınacaktı.¹⁹ *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*'nde Kongre'nin amacı, Mustafa Kemal Paşa'nın açılış nutkundaki ifadesiyle "Şarkdan ve garpdan gelen ecnebi fikir ve terbiye unsurlarından uzak bir program hazırlamak" şeklinde gösterilmiştir.²⁰

Kongre için gelen katılımcılar, Temmuz ayı itibariyle Ankara'da toplanmaya başlamışlardı. Katılımcıların konaklaması için Sultani okulu ayarlanmış, Kongre'nin ise Darümuallimin Konferans Salonunda açılışının yapılması ve planlanan süre boyunca devam etmesi düşünülüyordu.²¹

Kongre, Mustafa Kemal Paşa'nın açılış nutku ile başlamıştır. Paşa, tüm azaların ellerini sıkarak hem eğitim alanında hem de askeri alanda mücadelenin zaferle sonuçlanacağından emin olduğunu belirtmiştir.²² İlk gün, raporların tetkik edilmesi için Hamdullah Suphi Bey tarafından bir encümen kurulması ve raporların bu kişilere teslim edilmesi rica edilmiştir. Encümen şu kişilerden oluşturulmuştur: İstanbul Darülfünunu müderrislerinden

17 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İctima Senesi, 108. İctima, C.XIV, 10 Kasım 1921, s.170. ; Burada bir parantez açarak ilgili Kongre'nin toplanması sonrası Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'e açılan soruşturma kapsamında söz konusu Kongre'nin de mevzubahis yapılması ve Kongre gerçekleştirildiği için Hamdullah Suphi Bey'in suçlanmasına değinilmelidir. Hamdullah Suphi Bey'in suçlanmasının ana nedeni, Kongre'nin zamansız yapılması ve gereksiz para harcanması hususudur. Kongre'nin zamansız düzenlenmesi konusunda belirtildiği üzere, Kongre yapılmasına karar verildiğinde düşman kuvvetleri henüz Ankara'yı tehdit eder bir durumda değildir. Dolayısıyla bu suçlama yersizdir. Kongre için harcanan meblağ ise milletvekilleri tarafından on bin lira olarak gösterilmiş ve gelenlerin harcadığı meblağ olarak da bir on bin lira daha harcandığı ifade edilmiştir. Yani toplam maliyet yirmi bin lirayı bulmuştur. Bu iddia, Hamdullah Suphi Bey tarafından yalanlanarak Kongre için gelenlerin yol masrafına iki bin, yemek ve diğer harcamalar için de maksimum iki bin lira daha harcandığı dile getirilmektedir. Yani Kongre maliyeti toplamda aşağı yukarı dört bin lira civarındadır. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İctima Senesi, 108. İctima, C.XIV, 10 Kasım 1921, s.170-171. ; Kongre, bazı milletvekilleri tarafından lüzumsuz görülse de *Hakimiyeti Milliye Gazetesi* yayımladığı bir yazıda Kongre'yi düzenlediği için Maarif Vekaletine ne kadar teşekkür edile de az olacağını ifade etmektedir. "İki Cebhe", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 18 Temmuz 1921, s.1. ; Dahası şu bahis mutlaka dile getirilmelidir ki Maarif Kongresi'ni konu edinen çalışmaların çoğunluğu Kongre'nin Mustafa Kemal Paşa tarafından düşünüldüğü organize edildiğini dile getirmektedir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözü bunun tam tersi sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır: "Maarif Vekâlet'inin halkı tanımış, muhiti ve memleketi takdir etmiş muallim ve mütehasıslardan mürekkep bir ilim kongresini Ankara'da toplamağı düşünmüş olmasını ve bugünkü şeraiti meşguleye rağmen bu teşebbüsünde muvaffak olmuş bulunmasını kemal-i takdir ile yâd ederim." "Pek Veciz Bir Nutuk", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 21 Temmuz 1921, s.1.

18 "Maarif Kongresi", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 31 Mayıs 1921, s.2.

19 "Maarif Kongresi", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 31 Mayıs 1921, s.2.

20 "İki Cebhe", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 18 Temmuz 1921, s.1.

21 "Maarif Konferansı", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 13 Temmuz 1921, s.2.

22 *Açık Söz Gazetesi*'ne göre Kongre'ye 200'den fazla kişi katılmıştır. "Muallime ve Muallimler Kongresi", *Açık Söz Gazetesi*, 17 Temmuz 1921, s.1. ; *Hakimiyeti Milliye Gazetesi* ise 17 Temmuz'da verdiği haberde 180'e yakın kişi olduğundan bahsetmektedir. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Temmuz 1921, s.2.

İsmail Hakkı Bey ve Mehmed Emin Bey, İlk Tedrisat Müdürü Ahmed Edib Bey, Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami Bey, Ankara Darülmualimat Terbiye ve Ruhiyat Muallimi Nafi Atuf Bey. İlgili encümen tarafından raporlar toplanıp düzenlenmiş ve bir sonraki toplantıda tartışılmaya hazır hale getirilerek ilk günkü çalışmalar sona ermiştir.²³

Kongrenin bir sonraki toplantısında Maarif Vekaletinin tanzim ettiği “Halk Mektepleri” hakkındaki proje tartışılmıştır. Bu projeye göre ilköğretim dört seneden ibaret olacak ve dört senenin tamamlanması için bir sınıf daha ilave olacaktır. Bu öneriye itirazlar ise gecikmemiştir. Altı senelik programın dört seneye sığdırılması ve din derslerinin saatlerinin azaltılması en çok itiraz alan nokta olmuştur. Bu itirazlara cevap Edib Bey’den gelmiştir. Ona göre, öğretmenlerin kabiliyeti ve tedrisattaki kolay usuller ile altı senelik program telafi edilebilecektir.²⁴

Tartışma bahsi, köylü ile şehirlinin ihtiyaç duyduğu eğitim içeriğinin farklarına da gelmiştir. Köylü ile şehirlinin ihtiyaç alanı dahilinde eğitim programlarının içeriğinin farklılaştırılması savunulmuş, bu kapsamda derslerin hayatî yönündeki ağırlığı da ayrı bir tartışma konusu olmuş ve kimileri bu yöndeki programı muvafık görürken kimileri ders içeriklerine dair önerilerini yapmıştır. En çok itiraz edilen nokta ise layihada yer alan meslek derslerinin ne şekilde gösterileceği yönünde olmuştur.²⁵ Bir sonraki gündemin orta öğretim programı olacağı ilan edilerek tartışmalara nihayet verilmiştir. İlgili tartışmalara dair basında çıkan haberlere bakıldığında ilköğretim programının tartışıldığı gün sonunda alınan kararlara dair değil de tartışmaların yeterli olup olmadığına dair oylama yapıldığı görülmektedir. Bu da Vekaletin sunduğu programın, ilgili tartışmalar çerçevesinde hangi şekilde düzenlenip düzenlenemeyeceğini belirsiz kılmıştır.

Kongre’nin ikinci toplantısında, Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami Bey tarafından ortaöğretim hakkında izahatta bulunmuş ve düşünülen program üzerinde tartışmalar gerçekleştirilmiştir.²⁶ Kongrenin üçüncü toplantısında mevcut sistemin iktisat sahasına atılacak gençler için yeterli olmadığı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin, terzi, kunduracı ve benzeri meslekleri yapmayı öğreneceği bir okulun açılması gerektiği yönünde fikir alışverişi yapılmıştır.²⁷ Dördüncü ve son toplantı ise 20 Temmuz 1921 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Son günkü oturum 12’de başlamış, bir önceki oturumda söz alıp sonraki oturumda bulunmayan kişiler olması nedeniyle Kongre, Hamdullah Suphi Bey’in kapanış nutku ile öğleden sonra saat 2’de sona ermiştir.²⁸ Hamdullah Suphi Bey, yaptığı kapanış konuşmasının sonunda gelecek yıl yapılacak olan toplantıda memleketin öğretmenlerinin çoğunluğunu toplamayı temenni etmiştir.²⁹ Bu sözden hareketle Maarif Vekaletinin, bu gibi kongreleri geleneksel hale getirmeyi ve eğitim sistemini paydaşların katkısı ile şekillendirmeyi planladığı da düşünülebilir.

*Anadolu’da Yenigün Gazetesi’ne göre Darülfünun Terbiye Müderrisi İsmail Hakkı Bey ve Âli Dersler muallimlerinden Cemal Hüsnü Bey’in açıklamaları, kongre azaları üzerinde maksadın anlaşılması açısından önemli bir tesirde bulunmuştur. Derslerle ilgili çeşitli öneriler gelse ve tartışılmış olsa da bu konularda düzenleme yapma yetkisi de memleketin en maruf mütehassıslarından oluşan özel bir encümene bırakılmıştır.³⁰ İlgili durum da, Kongre’de yapılan tartışmalarda alınan kararların değil, oluşturulan encümen tarafından alınan kararların geçerli olacağı ve uygulanacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca *Hakimiyeti Milliye Gazetesi’nde*, bütün müderrislerin ve muallimlerin, vekaletin, tedrisatı sadeleştirmek amacıyla yerelleştirmek konusunda aynı düşüncede oldukları*

23 Ayrıca ilk gün, farklı yerlerden gelen öğretmen ve müdürler birbiri ile tanışarak Vekalet binası avlusunda grup grup fotoğrafları çekilmiştir. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Temmuz 1921, s.2.

24 “Muallimin Kongresinde Yeni Tedrisatı İbtidaiye Programı”, *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, 18 Temmuz 1921, s.2. Önerilen ders programı şu şekilde olacaktır: Birinci Sınıf: Alfabe ve Türkçe (12 saat), Hesab (3), Eşya (3), El işleri (3), Resim (3), Gina (3), Meslek dersleri (3). İkinci Sınıf: Türkçe (7), Kur’anı Kerim ve Ulumu Diniyye (4), Hesab (2), Ziraat (1), El işleri (3), Resim (3), Gina ve Musiki (1), Fransızca (4), Meslek Dersleri (6). Üçüncü Sınıf: Türkçe (4), Kur’anı Kerim ve Ulumu Diniyye (4), Hesab (2), Hendese (1), Coğrafya (1), Tarih (1), Türk Tarihi (1), Eşya (1), Ziraat (1), El işleri (2), Resim (2), Musiki (1), Fransızca (4), Meslek Dersleri (6). Dördüncü Sınıf: Türkçe (4), Kur’anı Kerim ve Ulumu Diniyye (2), Hüsnü Hat (1), Hesab (2), Hendese (1), --silindiği için okunamamıştır--(1), Tarih (1), Türk Tarihi (1), Eşya (1), Ziraat (1), El işleri (1), Resim (2), Fransızca (4), Meslek Dersleri (6). *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, “Muallimin Kongresinde Yeni Tedrisatı İbtidaiye Programı”, 18 Temmuz 1921, s.2.

25 “Yeni İbtidai Programının Münakaşası”, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 18 Temmuz 1921, s.2.

26 “Maarif Kongresi”, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 20 Temmuz 1921, s.2.

27 “Maarif Kongresi – Üçüncü İctima”, *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, 20 Temmuz 1921, s.2.

28 “Maarif Kongresi”, *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, 21 Temmuz 1921, s.2.

29 “Maarif Kongresi”, *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, 22 Temmuz 1921, s.2.

30 “Maarif Kongresi”, *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*, 22 Temmuz 1921, s.2.

beyan edilmiştir.³¹ 15 Temmuz 1921 Cuma³² günü başlayan çalışmalar 20 Temmuz 1921 Çarşamba günü sona ermiştir.³³

2. İZMİR RUM ÖĞRETMENLER KONGRESİ

Ankara Maarif Kongresi yapılmadan üç ay önce 23-25 Nisan 1921 tarihleri arasında İzmir Yunan Fevkalade Komiserliği tarafından İzmir’de Öğretmenler Kongresi düzenlenmiştir. İlgili Kongreye İzmir ve çevresindeki özel okullar ile Rum Cemaat Okullarından öğretmenler katılmıştır. Kongre’nin başkanlığını ise Yunanistan tarafından işgal bölgesine müfettiş olarak atanmış olan Mihailidi yapmış ve Kongreye yoğun bir katılım gerçekleşmiştir. İlgili Kongre’de eğitimciler, Rum çocuklarının eğitimini ilgilendiren meseleleri ayrıntılı bir biçimde ele almışlardır.

Kongre’nin yapıldığı zamandaki siyasi, askeri ve ekonomik duruma değinilmesi, yapılan işin daha kapsamlı bir biçimde algılanmasını sağlayacaktır. 23-25 Nisan 1921 tarihleri, Rumlar için Paskalya tatiline denk gelmektedir. Böylece daha fazla öğretmenin Kongre’ye katılması planlanmıştır. İlgili tarihte askeri alanda II. İnönü Savaşı gerçekleşmiş ve Yunan kuvvetleri Kütahya-Eskişehir Savaşına kadar durdurulmuş durumdadır.

Bu süreçte Rum eğitim sistemi, yukarıda da bahsedildiği üzere, Batı Anadolu özelinde Yunanistan tarafından desteklenmeye ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Nihayetinde 1921 senesinde bu desteğin bir çıktısı olarak üç gün gibi kısa bir süre devam eden ancak oldukça yoğun geçen Rum Öğretmenler Kongresi yapılmıştır. İlgili Kongre sonunda şu kararlar alınmıştır:

- 1) Tartışılan konular ve konuşmalar basılı hale getirilecek ve Batı Anadolu’daki tüm Rum okullarına ücretsiz bir biçimde dağıtılacaktır.
- 2) Eğitim Müdürlüğü talimatı ile okullarda bitkiler, hayvanlar, böcekler ve benzeri şeylerin bulunduğu okul müzeleri ve bahçeleri oluşturulacaktır.
- 3) Her okul, bulunduğu bölgenin tarihi ve coğrafi özelliklerini mümkün olduğu kadar eksiksiz bir biçimde derleyecektir.
- 4) El sanatları, İkonografi ve Hat alanlarında her okulda en az bir kişi olacak şekilde öğretmen yetiştirilmelidir.
- 5) Müzik ve Jimnastik eğitiminin en mükemmel yolu bulunmalıdır.
- 6) Okul çalışmalarını teşvik etmek için il ya da eğitim bölgesi bazında şubelerden oluşan ilköğretim için Pan-Asya Eğitim Derneği güçlendirilmeli.
- 7) Okulun bulunduğu bölgenin gereklilikleri doğrultusunda iki üst sınıfta Tarım ve Ticaret gibi derslerin de dahil olduğu yedi yıllık okulların kapsamlı analitik müfredatı yayınlanmalıdır.
- 8) Tüm pedagojik gelişmeleri izleyen ve öğretmenleri günlük görevlerinde aydınlatacak bir dergi hızlı bir şekilde çıkarılmalıdır.
- 9) Öğretmen ve öğrencilerin kullanımına yönelik olarak pedagoji ve edebiyat gibi alanlardaki kitaplar da dahil olmak üzere okul kütüphaneleri kurulmalıdır.
- 10) Örnek öğretim gelecekte yetenekli öğretmenlere ve pedagoğlara tabi olacaktır.

31 “Maarif Kongresi”, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 22 Temmuz 1921, s.2.

32 *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Temmuz 1921, s.2.

33 *Açık Söz Gazetesi* Kongre bitiş tarihi olarak 21 Temmuz 1921’i göstermiştir. *Açık Söz Gazetesi*, 27 Temmuz 1921, s.2. ; *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*’nin 21 Temmuz 1921 tarihli nüshasında Kongre’nin dün sona erdiği bilgisi geçilmiştir. Bu durum da Kongre’nin 20 Temmuz 1921 tarihinde sona erdiği sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi* ise 22 Temmuz 1921 tarihli nüshasında son toplantının dün (21 Temmuz 1921) yapıldığı bilgisini vermektedir. Bu konuda ilgili gazeteler birbirinden farklı tarihleri vermektedir. Ancak *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*’nde 22 Temmuz 1921 tarihinde basılan Kongre ile ilgili haberin aynı tarihte *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*’nde de aynen basıldığını görmekteyiz. Tek fark *Hakimiyeti Milliye Gazetesi* haber başlığına “dün son ictimaini akd eyledi” cümlesini eklemiştir. Bu da *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*’nin *Anadolu’da Yenigün Gazetesi*’nden bir gün sonra kongreyi bitti göstermesine neden olmaktadır. Ancak *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*’nin bu başlığının dikkate alınmaması gerekmektedir. Çünkü *Anadolu’da Yenigün Gazetesi* zaten bir gün önce Kongre’nin bittiğini ilan etmiştir. Kongre toplantıları ilgili gazetelerden takip edildiğinde Birinci Toplantının 15 Temmuz Cuma, İkinci Toplantının 17 Temmuz Pazar, Üçüncü Toplantının 19 Temmuz Salı, Dördüncü ve son toplantının da 20 Temmuz Çarşamba günü yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece Kongre’nin 15-20 Temmuz tarihleri arasında yapıldığını dile getirmemiz daha uygun görünmektedir.

11) İlkokullarda ve ilk dört yılda ana dil çocuklara öğretilmelidir.

12) Yerel güvenlik makamları ile işbirliği içerisinde çocukları tehlikelerden korumak amacıyla okullarda çocuk hukuku yapıları oluşturulmalıdır.

13) Anaokulları çoğunlukla yabancı alanlarda açılmalı ve var olanlar iyileştirilmelidir. İzmir’de yatılı bir anaokulu öğretmenliği okulu açılmalı ve merkezlerde anaokulu öğretmenleri sayısı artırılmalıdır.

14) Asya’da öğretmenlik yapmış kişiler Eğitim Müdürlüğüne davet edilmeli, farklı toplulukların eğitim ve genel kültürel faaliyetlerinin elli yıllık faaliyeti derlenmelidir.

Yukarıdaki öneriler haricinde İzmir İlköğretim ve Ortaöğretim Öğretmenleri Derneği Başkanlığı tarafından yapılan şu öneriler Kongre’de sunulmuş ve oybirliği ile kabul edilmiştir:³⁴

1) Geçerli bir sebep olmaksızın açığa alma, yer değiştirme, nakletme gibi işlemler Eğitim Müdürlüğü’nün ve okul yönetiminin onayı olmaksızın gerçekleştirilemez.

2) Tamamen eğitimi ilgilendiren hususlar, yetkin olmayanların müdahalesi olmaksızın öğretmen dernekleri arasında çözümlenmelidir.

3) Tatil dönemlerinde öğretmenler tarafından deneysel kurslar yapılacaktır.

4) Yerel bilim toplulukları oluşturulmalı ve okullar fizik ve kimya aletleri ile tablo ve haritalar ile donatılmalıdır.

5) Fizik derslerinin öğretici kitapları tamamen kaldırılmalı ve daha iyi bir şekilde yeniden yapılmalıdır.

6) Eğitim yürütücülerin hizmette geçirdikleri süre ve yetkinlikleri çerçevesinde adil bir sınıflandırma yapılmalıdır.

7) Asya’da görev yapan eğitimcilerin hizmet süreleri ve mevcut ekonomik durumları göz önünde bulundurularak emekli maaşı ve ödeme şekli belirlenmelidir.

8) Öğretmenlerin maaşı artırılmalıdır.

9) Öğretmenlere uygulanan saatlik ücret uygulaması kaldırılarak Yunan yasaları eksiksiz şekilde hayata geçirilmelidir.

10) Okul bütçeleri üzerindeki yükü ortadan kaldırmak için her cemaat veya okulun gelir ve giderlerini kontrol ederek ihtiyaçlar dahilinde düzenlemek üzere merkezi bir mali yapı oluşturulmalıdır.

İzmir Rum Eğitim Müdürlüğü söz konusu çalışmaları gerçekleştirmek için çaba harcamış, buradaki amacı sadece okulların eksiksiz eğitim materyallerine sahip olarak eğitim programını uygulaması olarak görmemiş daha genel bir amaç olan sosyal reformun temeli olarak değerlendirmiştir. Buna göre okul, çocukların sadece geleceğe dönük eğitim aldığı bir yapıdan çok daha fazlası olarak görülmektedir. Bu nedenle gelecekte topluluğun bir parçası olacak olan bugünün çocuklarının her alanda en iyi şekilde yetiştirilmesine gayret edilmeye çalışılmıştır. Geleceğe dönük yatırım, sadece okullar üzerinden değil aynı zamanda kulüpler, dernekler ve diğer sosyal yapılar üzerinden de şekillendirilecektir. Bu nedenle dernekleşmeye önem verilmeye başlanmıştır. İlgili derneklerin genel amaçları şu şekilde özetlenebilir: Okul kütüphanelerinin oluşturulması, fizik ve kimya aletlerinin alınması, harita ve öğretime yardımcı ürünlerin temin edilmesi, muhtaç öğrenciler için ücretsiz yemek hizmetinin verilmesi, kitap, defter ve giysi sağlanması, okul binası inşası veya onarımı, muhtaç asker ailelerine ödenek temin edilmesi, yaralıları bakım yapılması. Bunların yanı sıra üyelerinin ve topluluğun manevi ve ahlaki seviyesinin yükselmesi amacıyla çeşitli dersler, sanatsal toplantılar (şiir okumaları, Yunan edebiyatının şaheserlerinin okunması vb.) ulusal temalar üzerine film gösterimleri, tiyatro gösterileri, danslar ve benzeri aktiviteler düzenlenmesi de planlanmıştır.³⁵

34 Nouaros, M.M. (1955). “i Ekpaideftiki Politiki tis Ellados en eis tin Entos tis Zonis ton Sevron Mikrasiatikin Periohin”, Mikrasiatika Hronika, S.6, s.64-66.

35 Nouaros, agm. s.66-67.

Yukarıda sayılan faaliyetlerin yanı sıra okulları düzenli bir biçimde ziyaret eden müfettişlerin her sınıf ve cinsiyetten insanların katıldığı toplantılar düzenlemesi ve bu toplantılarda pedagojik, sosyal ve ulusal konularda en az iki veya üç ders vermeleri de istenilmiştir. Örnek konulara dair konferanslar veren ve bu tür sosyal yapı/ sistemlerin kuruluş ve denetim başkanlığına atanan G. Aschitopoulos şu konularda konuşmalar yapmıştır: Modern Yunan şiiri, halk şarkıları, Digevis 'Akrita'nın ortaçağ destanı, Homeros kültüründe kadın, Atina Akropolisini ile karşılaştırıldığında Bergama Akropolisini, Rousseau, Pestalozzi ve çağdaş eğitimcilerin pedagojik teorileri.³⁶

Yerel Yunan Yönetimi tarafından Rum öğretmenlerin gelişimleri için de azami gayret gösterilmeye çalışılmış ve öğretmen derneklerinin kurulması konusunda da teşviklerde bulunulmuştur. Bu tür derneklere örnek olarak merkezi Urla'da bulunan Urla Öğretmenler Derneği, merkezi Ayvalık'ta bulunan Aiolikon Öğretmenler Derneği ve Çeşme'de bulunan Paneruthraikon Öğretmenler Derneği verilebilir.³⁷

3. KONGRELERDE ALINAN KARARLAR İLE ANKARA MAARİF VEKALETİ VE İZMİR YUNAN YEREL İDARESİ UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

1921 senesi içerisinde üç aylık bir zaman farkı ile yapılan iki kongre de eğitim sisteminin geliştirilmesini ana hedef olarak belirlemiştir. Her iki taraf da mevcut şartlar el verdiği ölçüde eğitim alanında azami iyileştirmeyi yapmaya çalışmaktadır. Ancak şartların iyileştirilmesi noktasında birçok engel bulunmaktadır. Bu engellerden ortak olanlar, ekonomik ve siyasi alanda yaşanan gelişmelerin etkileri bağlamında ortaya çıkmaktadır.

Hali hazırda Anadolu'nun iç bölgelerinde Türk-Yunan savaşı devam etmesine rağmen İzmir Rum Öğretmenler Kongresi'ne dair herhangi bir güvenlik sorunu söz konusu değildir. Ancak Ankara Maarif Kongresi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Nitekim Kongre'nin, başlangıçta 12 gün olarak planlanmış olmasına rağmen bir haftayı bile doldurmadan dağılmak zorunda kalması, doğrudan doğruya güvenlik gerekçelerine dayanmaktadır. Bu süreçte Türk ordusunun Kütahya-Eskişehir Muharebelerini kaybederek Sakarya Nehrinin doğusuna çekilmesi sonucu Ankara tehdit altına girmiştir. Dolayısıyla Kongre, planlandığı şekilde çalışmalarını tamamlayamamıştır.

İzmir Rum Öğretmenler Kongresinde alınan kararlar, Ankara Maarif Kongresinde ortaya çıkan neticeler ile kıyaslanamayacak kadar geniş kapsamlıdır. Ankara Maarif Kongresinde ağırlıklı olarak ilköğretim ve ortaöğretim programları tartışılmış ve ders saatleri ile ders içeriklerine dair öneri ve yorumlar yapılmıştır. Ancak ilgili Kongre'de net kararlar alındığını ve uygulamaya geçirildiğini söylememiz hemen hemen mümkün değildir. Bu nedenle Ankara Maarif Kongresi özelinde olmamak üzere Ankara Hükümeti'nin eğitim bağlamında İzmir Rum Öğretmenler Kongresi kararları ile örtüştüğü yönlerde dair örnekler, dönemin eğitim uygulamaları üzerindeki gelişmelerini daha kolay şekilde takip etmemize olanak tanıyacaktır.

İlk olarak kongrelerden bağımsız bir uygulama olmak üzere her iki tarafın da yükseköğretim sistemine bakışını bir örnekle ele almamız gerekmektedir. İlgili dönemde Anadolu topraklarında bir yükseköğretim kurumunun bulunmayışı ve Osmanlı'nın sahip olduğu yükseköğretim kurumlarının İstanbul'da toplanmış olması nedeniyle Anadolu, yükseköğretim ihtiyacını tam olarak karşılayamamaktadır. Anadolu'nun diğer vilayetlerinde bulunup yüksek eğitim almak isteyen gençlerin İstanbul'a gitmek zorunda kalması, dönemin mevcut şartları dahilinde oldukça zorlu bir süreci beraberinde getiriyordu. İmkansızlıklar içerisinde bulunan bir Anadolu gencinin tek şansının bu olması, yüksek eğitimi gençlerin sayısının artmasını şüphesiz engelliyordu. Bu noktada Yunanlar tarafından İzmir'de bir yükseköğretim kurumu oluşturulması ve başlangıçta Batı Anadolu'da bulunan gençlere İstanbul haricinde bir alternatif yaratılması oldukça dikkate değer görünmektedir. Bu bağlamda İzmir Yunan Yerel İdaresi ile birlikte Yunanistan Hükümeti'nin İzmir'de bir üniversite³⁸ kurulması yönündeki çalışmaları, İzmir'in işgal edilmesi ile başlamıştır.³⁹ İşgal sona erinceye kadar devam eden kuruluş çalışmaları neticesinde okulun bazı bölümleri eğitim vermeye kısmen başlamıştır. Söz konusu üniversite ile birlikte Batı Anadolu'da bulunan

36 Nouaros, agm. s.67-68.

37 Nouaros, agm. s.68.

38 Kurulması için çalışmalar yapılan üniversitenin ismi İyonya Üniversitesi'dir. Solomonidi, V.G. (1987). "İoniko Panepistimio Smirnis: Simvoli stin Eiriniki Siniparksi", Praktika tou Dietnous Simposiou Panepistimio: Ideologia kai Paideia, Istoriki diastasi kai prooptikes, C. B, Atina, s.387-396.

39 Yunanların İzmir'de bir üniversite kurma fikri ise bunun çok öncesine Balkan Savaşları dönemine kadar uzanmaktadır. Solomonidi, agm. s.390.

gençlerin Yunan ana karasına gitmeden yükseköğretimden faydalanması da amaçlanmıştır.⁴⁰ Böylece Anadolu gençlerine İstanbul haricinde bir alternatif de yaratılarak bunun üzerinden Yunan egemenlik sahasının eğitim alanında da genişletilmesi planlanmıştır. İstanbul'daki yükseköğretim kurumlarından mahrum kalan Ankara Maarif Vekaleti ise henüz Ankara'da doğrudan bir yükseköğretim kurumu oluşturmaya sıcak bakmamaktadır. Bu durumun en büyük sebebi ekonomik ve fiziki engellerden ileri gelmektedir.⁴¹ Ancak üniversite fikri, vekaletin tamamen karşısında durduğu bir fikir olmayıp bu konuda fikri altyapının oluşturulmasına öncelik verilmektedir. Bu yolda bir zemin oluşturmak adına Serbest Âli Dersler müessesesi oluşturulmuştur. Ayrıca dönem basını da Anadolu'da bir üniversite kurulması fikrini benimsemektedir.⁴² Ancak Millî Mücadele süresince Ankara'da bir üniversite kurma çalışması resmi olarak başlatılmamıştır. Bunun gibi çalışmalar savaşın nihayete ermesine kadar ertelenmek zorunda kalmıştır.

Orta ve ilköğretim sistemi temelinde bakıldığında ise Ankara Maarif Vekaleti uygulamaları ile İzmir Rum Öğretmenler Kongresi uygulamaları önemli derecede benzeşmektedir. İlk olarak okulların bulunduğu bölgelerle ilgili bilgi sahibi olunması ve öğretmenlerin bu süreçte aktif bir rol üstlenmesi esası benimsenmiştir. İzmir Rum Öğretmenler Kongresinde her okulun, bulunduğu bölgenin tarihi ve coğrafi özelliklerini içeren bilgileri kayda geçireceği ve derleyeceği yönünde karar alınmıştır. Buradan elde edilmek istenen netice Yunanların Batı Anadolu bölgesini yakından tanımalarını temin etmektir. Benzer bir karar 1922 yılında Maarif Vekaleti tarafından uygulamaya geçirilmiştir. Maarif Vekaletinin söz konusu uygulaması, her öğretmenin bulunduğu bölgenin kendi branşındaki özelliklerini kaleme alması şeklinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır.⁴³ Böylece Rum okullarının yapacağı sadece belirli alanlardaki bilgilerin derlenmesi konusu, Maarif Vekaleti tarafından daha geniş bir çerçeveye çekilmiş ve Anadolu'nun daha ayrıntılı şekilde tanınması amaçlanmıştır. Her iki tarafın da ortak amacı özelde, eğitim götürülen alanların genelde ise hükmettikleri bölgelerin tanınması ve ileriye dönük yapılacak olan çalışmalara altyapı oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Okulların eğitim materyalleri olanakları konusunda bir karşılaştırmaya gidildiğinde buraların; tablo, harita, fizik ve kimya aletleri ile donatılması konusunda Ankara yönetiminin geri kaldığı görülmektedir. Maarif Vekaletine ayrılan bütçenin düşüklüğü⁴⁴ okullara bu tür imkanların sağlanmasını imkansız hale getirmiştir. Nitekim yerel bütçelerle idare edilen ilköğretim seviyesindeki okullar da bu imkan eksikliğinden payına düşeni almıştır.⁴⁵ Rumlara ait ilköğretim seviyesindeki okullar da bu durumdan azade değildir.⁴⁶ Ancak Yunan işgali sonrası doğrudan Rum okullarına Yunanistan Hükümeti tarafından destek verilmeye başlanmış⁴⁷ ve yerelin insafından hükümetin desteğine geçilmiştir. Ankara Hükümetinin ise her bir okula sürekli destek vermesi mümkün olmamıştır.⁴⁸ Ayrıca Yunanlar tarafından kurulan İyonya Üniversitesi de bu bağlamın dışında tutulmamalıdır. İlgili okula, kitap ve eğitim materyali anlamında ciddi bir donanım sağlandığı bilinmektedir.⁴⁹

40 İyonya Üniversitesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Solomonidis, V. (1984). *Greece in Asia minor: The Greek Administration of the Vilayet of Aidin 1919-1922*, (PhD Thesis, University of London), London, s.184-188.

41 Ankara'da bir Hukuk Okulu kurulması yönünde verilen teklif, ekonomik koşullar nedeniyle Maarif Encümeninde kabul edilememiştir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İctima Senesi, 147. İctima, C.XVI, 19 Ocak 1922, s.87-88

42 "Darülfünun Hükümeti", *Anadolu'da Yenigün Gazetesi*, 22 Ekim 1920, s.1.

43 Buna göre öğretmenler, branşlarına göre buldukları bölgeleri şu yönlerden ele alacaklardır: Coğrafya öğretmenleri: Enlem, boylam, rakım, ırk, nüfus, ithalat ve ihracat, idari ve askeri taksimat. Tarih öğretmenleri: İrk ve o ırkın bölgedeki tarihi, Türklük, Müslümanlık, Osmanlılık ve son inkılaplar çerçevesindeki yeri. Arapça öğretmenleri: Kütüphanelerin içerdiği kitap, vakfiyeler, vakıf şerhiye sicilleri. Ulûmu Diniyye öğretmenleri: Halkın İslam'a yönelik bakışı, mezhep ihtilafları ve bunların çözümü. Türkçe öğretmenleri: Türkçenin yerel şivesi, atasözleri, türküler ve şarkıları. Ziraat öğretmenleri: Hangi mahsullerin yetiştirildiği, başka hangi mahsullerin yetiştirilebileceği. "Her Muallim Bir Eser Yazacak", *Açık Söz Gazetesi*, 23 Mart 1922, s.2.

44 1920 senesi Maarif Vekaleti Bütçe Görüşmeleri için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 148. İctima, C.VIII, 10 Şubat 1921, s.166-186. İlgili dönemde diğer vekaletlere ayrılan bütçeler için bkz. Güneş, İ. (1988). "Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.4, S.12, s.763-782.

45 Örneğin Kayseri'de yerel idare tarafından 26 adet okul kapatılmıştır. "Mektebler Kapanamaz!", *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 23 Mart 1921, s.2. ; Yine Afyonkarahisar'da yerel idarenin öğretmen maaşlarını ödeyememesi neticesinde okullar kapatılmakla karşı karşıya gelmişlerdir. BOA. Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü (DH. UMVM.) 51. 30. 001.

46 "Havadis-i Vilayet", *Ahenk Gazetesi*, 10 Kasım 1919, s.1.

47 Rum okullarına ve diğer azınlık (ırk) okullarına verilen desteğe dair bilgi için bkz. Nouaros, agm. s.62.

48 Ara ara destek verilmeye çalışılmış ancak bütçe sıkıntısı nedeniyle istenen sonuç alınamamıştır. Örneğin 1920 senesinde okullara gönderilmek üzere 50 bin liralık bütçe ayarlanmış ve bunun 10 bin lirasının Ankara'ya ayrılması kalanının da diğer vilayetlere gönderilmesi planlanmıştır. Ayrıntılar için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 111. İctima, C.VI, 9 Aralık 1920, s.276-283.

49 Nadir eserlerin de toplanması sağlanmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Paralikis, S. (2006). "İstoria tou Dimou Neas Smirnis (1922-1940): idrisi kai Poleodomiki Ekseliksi", *Etniko Metsovio Politehneio (EMP), Sholi Arhitektonon Mihanikon*, Atina, s.64. <https://doi.org/10.12681/eadd/16340>.

Okullardaki kütüphane varlığının artırılması yönündeki çalışma bu anlamda daha geniş bir çerçeveden ele alınmalıdır. Ankara Maarif Kongresinde okul kütüphaneleri oluşturulması yönünde herhangi bir karar alındığı görülmektedir. Ancak Maarif Vekaletinin, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yapmaya çalıştığı kütüphane oluşturma çabaları bu bağlamda göz önünde bulundurulabilir. Bunlardan birisi Ankara'da kurulan kütüphanedir. İlgili kütüphane girişimi, İzmir Rum Öğretmenler Kongresinde alınan karar ile bir bakıma farklılaşmaktadır. İzmir'de alınan karara göre kütüphanelerin, okullarda ve öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına tahsisli olması esas alınırken Maarif Vekaletinin kurduğu söz konusu kütüphane herkesin kullanımına açık olarak planlanmıştır.⁵⁰ Bu tür kütüphaneler zamanla diğer şehirlerde de geliştirilmeye ve sayıları artırılmaya çalışılmıştır.⁵¹ Ayrıca kütüphanelerin içeriği sadece pedagoji ve edebiyat eserleri ile sınırlı tutulmamıştır.

Kütüphanelerin yanı sıra elbette okulların eğitim sistemi açısından zenginliğini artırmak için müze çalışmaları gerçekleştirildiği de görülmektedir. İzmir Rum Öğretmenler Kongresinde çeşitli küçük hayvanların sergileneceği müzelerin kurulması ve okullarda çeşitli bitkilerden oluşturulan bahçelerin meydana getirilmesi fikrine bakıldığında çeşitli müzelerin oluşturulması düşüncesinin Ankara Maarif Vekaletinin de ilgi alanına girdiği görülmektedir. Maarif Vekaleti⁵² çeşitli alanlarda müze kurma girişimlerinde bulunmuş⁵³ ve var olan müzelerin de geliştirilmesine çalışmıştır. İlgili dönemde Türk okullarının birçoğunda okul müzeleri olmakla birlikte bu faaliyetler sadece okul alanları ile sınırlı tutulmamış ve genele açık müzelerin oluşturulması fikri öncelik kazanmıştır.

İlgili fiziksel olanakların artırılmaya çalışılması çocukların eğitim ihtiyacının tek başına giderilmesi için yeterli görülmemiş ve çocukların fiziki ve ruhi sağlığının geliştirilmesi amacıyla Rum okullarında müzik ve jimnastik derslerine önem verilmeye başlanmıştır. İlgili konu, Maarif Vekaletinin de gündemine gelmiştir. Hamdullah Suphi Bey'in Maarif Vekilliği döneminde beden eğitimi derslerine önem verileceği ilan edilmiş ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde idman sahaları yapılması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir.⁵⁴ Ayrıca "İdman Bayramı" etkinlikleri ile beden eğitimine verilen önem de artırılmıştır.⁵⁵ Müzik dersi için aynı şey söylenememekle birlikte bu dersin olduğu gibi devam ettirildiği bilinmektedir.⁵⁶

Elbette müfredat içerisindeki değişimler beden eğitimi ve müzik dersleri ile sınırlı kalmamıştır. Bu konuda daha kapsamlı değişikliklere ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Okul müfredat programını yerele indirgeme ve yerelin ihtiyaçları doğrultusunda düzenleme çalışmaları, eğitimin yerel unsurları gözetenek daha pragmatik bir yapıya kavuşması adına önem arz etmektedir. Rum okullarında uygulanması düşünülen yerele özgü müfredat programı, Maarif Kongresinde de gündeme gelmiştir. Köylünün okullarda okutulan birçok dersi, gerekli görmediği, bu nedenle çocuklarını mahalle mekteplerine gönderdiği paylaşılmış, köylünün ihtiyaç duyduğu derslerin din, hesap, lisan gibi dersler olduğu vurgulanarak şimdilik bu derslerin okutulması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁷ Ayrıca müfredatların yerele indirgenmesine bir diğer örnek, ilgili Kongre'de yapılan, şehirdeki eğitim ile köydeki eğitim müfredatının ayrıştırılması yönündeki öneri olmuştur. Köy ile şehrin ihtiyaçlarının farklı olması bu ayrıma temel sebep olarak gösterilmiştir.⁵⁸ Köy okulları için yapılan önerinin hayata geçirildiği görülmektedir. Bu kapsamda ilgili okullarda okuma, yazma, hesap, dinin esasları ve ziraat gibi yerele dönük derslerin uygulanmasına başlanmıştır.⁵⁹ Ayrıca henüz Maarif Kongresinin toplanmadığı bir sırada Hamdullah Suphi Bey tarafından *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi'*ne verilen bir röportajda ders programlarının yerele özgü olarak oluşturulması gerektiği üzerinde de durulmuştur. Buna göre, ticari alanda ön plana çıkan bölgedeki ders programlarında ağırlıklı olarak ticarete dönük

50 "Maarif Kütüphanesi", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 5 Haziran 1922, s.2. ; Kütüphanenin, kadınlar ve erkeklere farklı günlerde hizmet vermesi planlanmıştır. Buna göre: Çarşamba günleri kadınlara diğer günler erkeklere ayrılmıştır. "Maarifin Umumi Kitabhanesi", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 26 Temmuz 1922, s.2. ; İlerleyen günlerde kadınların rağbeti artmış ve onlara ayrılan gün sayısı ikiye çıkarılarak Salı ve Çarşamba günleri şeklinde ayarlanmıştır. "Maarif Kitabhanesi", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 17 Ekim 1922, s.2.

51 "Maarif Vekaletinin Mühim Tamimi", *Açık Söz Gazetesi*, 27 Kasım 1922, s.2.

52 Sadece Maarif Vekaleti eliyle değil yerelerde de çeşitli alanlarda müze kurulması girişimleri vardır. Örnek olarak Sivas'ta kurulmaya çalışılan milli müze gösterilebilir. "Maarif Haberleri", *Dilek Mecmuası*, 31 Ocak 1922.

53 Etnografya Müzesi kurma girişimleri ve eski paralardan oluşan bir müze kurulması yönündeki çalışmalar için bkz. Dr. Rıza Nur, *age*, s.627.

54 "Terbiye Bedeniye Ehemmiyet", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 22 Haziran 1921, s.2.

55 "Mektepler İdman Bayramı", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 5 Mayıs 1921, s.2

56 İlgili ders, program oluşturulması için seçilen encümen tarafından kaldırılmak istenilmiştir. Ancak yapılan girişimlerle kaldırılmak yerine "ilahi" isminin verilmesi kabul edilmiştir. Bir süre sonra gelen tepkiler neticesi eski ismini geri almıştır. "Maarif İstikamet", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 22 Aralık 1922, s.3.

57 Söz konusu derslerin öğretimine önem verilmesine dair emir, işgal altında bulunan Batı Anadolu'da da Türk Maarif Müdürlüğü tarafından 1919-1920 döneminde okullara bildirilmiştir. *Ahenk Gazetesi*, 5 Kasım 1919, s.3.

58 "Yeni İbtidai Programının Münakaşası", *Hakimiyeti Milliyet Gazetesi*, 18 Temmuz 1921, s.2.

59 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 2. İctima Senesi, 109. İctima, C.XIV, 12 Kasım 1921, s.198.

derslere yer verilecektir.⁶⁰ Fakat burada belirtmelidir ki Anadolu'nun her yanında ortak bir müfredat programı zaten uygulanamıyordu. İlköğretim yerel idarelerin egemenliğinde olduğu için yerel idare meclisleri, dersler ve eğitim sistemi üzerinde mutlak hakimiyet kurabiliyordu. Müfredatın merkezileşmesi yönünde zaman zaman istekler olsa da Millî Mücadele sürecinde bir merkezî ortak müfredattan bahsetmemiz mümkün değildir.⁶¹

Eğitime ara verilen tatil dönemlerinde müfredata dahil olan ve olmayan konularda hem öğrencilere hem de öğretmenlere yönelik eğitici çalışmalar da yapılmaktaydı. Ankara yönetimi, tatil dönemlerinde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin gelişimi için çeşitli kurs/ders programları düzenlemiştir. Öğrencilere yönelik düzenlenen dersler iki ay sürmekte ve tüm dersleri içermekteydi.⁶² Öğretmenler için ise bu tür tatil dersleri, onların gelişimini sağlayacak çeşitli kurslar şeklinde planlanmıştı.⁶³ Rum öğretmenlerin İzmir'de aldıkları karar da öğrencilere yönelik deneysel kursların yapılmasını öngörmekteydi. Nispeten tatil sürecini verimli geçirmek adına her iki tarafın da çalışmalarında bulunduğu görülmektedir.

Sadece tatil sürecinde değil aynı zamanda sürekli olarak öğretmenlerin gelişimine katkı sağlayacak yeni yollar da aranmaktaydı. Bu bakımdan eğitim çalışmalarının yer alacağı ve öğretmenlerin gelişimine katkı sağlayacak basılı yayın organlarının oluşturulması yönünde İzmir Rum Öğretmenler Kongresinde bir karar alınmıştır. Bölgede Rum basını, özellikle işgal sonrası ağırlıklı olmasına ve nispeten özgür bir şekilde hareket etmesine rağmen böyle bir basılı yayın organının henüz çıkarılmamış olması, ilgili sürece kadar Rum eğitim sisteminin kapsamlı olarak ele alınmamış olmasını göstermesi bakımından önemlidir. Ankara Maarif Kongresinin bu yönde bir kararı olmamasına rağmen hali hazırda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde eğitime dair çeşitli dergilerin yayımlandığı bilinmektedir. Bunlara ek olarak Ankara Maarif Vekaletinin de ayrı bir Maarif Mecmuası çıkarılması yönünde planları ve girişimleri bulunmaktadır.⁶⁴ Bu tür yayımlardan çoğunluğu Millî Mücadele sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmış olsalar da bazılarının basılmaya ve dağıtılmaya devam edildiği bilinmektedir.

Söz konusu eğitim içi uygulamaların haricinde sistemin genel işleyişine dair de benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. İzmir'de alınan karara göre öğretmenlerin açığa alınması, nakledilmesi ve yer değiştirmesi gibi uygulamalar özel izinlere tabi tutuluyor ve okul yönetimi ile birlikte Eğitim Müdürlüğü'nün onayını gerektiriyordu. Ankara idaresindeki yerlere bakıldığında, ilköğretim sisteminin tamamen yerel idarelere devredildiğini ve bu konuda ilgili idarelerin mutlak hakim olduğunu belirtmiştik. Orta dereceli okullar için ise bir yetki belirsizliği söz konusudur. Bu konuda Maarif Vekaleti ile yerel idareler zaman zaman anlaşmazlık içine düşebiliyorlardı.⁶⁵ Dolayısıyla Maarif Vekaletinin, yerelde ilköğretim bazında eğitim sistemi üzerinde bir ağırlığı söz konusu değildi. Bu durum da öğretmenler için bir güvence ortamı sağlamıyordu. Rum öğretmenlerin ilgili güvencenin sağlanması adına aldıkları bu karar, sisteme müdahaleyi zorlaştırması bakımından dikkate değerdir. Ayrıca eğitimi ilgilendiren hususların, öğretmen dernekleri aracılığı ile çözülmesi yönündeki kararları da yetkin olmayan kişilerin ve bürokrasinin eğitim sistemine müdahalesini kısıtlıyordu. Bu da sistemi tanıyanların sorunları daha iyi algılayıp çözeceğine olan inancın artmasını teşvik ediyordu. Anadolu'nun iç kesimlerinde kurulan ve halihazırda İstanbul'da da bulunan öğretmen derneklerinin sisteme bu yönüyle bir müdahalede bulunamaması dernekleşmenin amaç farklılığını göstermektedir.

Rum öğretmenler, Kongre'de öğretmenlerin emeklilik ve maaş işleri ile ilgili de çeşitli kararlar almışlar ve özellikle maaşların artırılması yönünde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Ankara Maarif Kongresinde ise emeklilik ve maaş konularında herhangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Millî Mücadele dönemi boyunca ve nispeten sonrasında Türk öğretmenler maaş konusunda daima sıkıntı yaşamışlardır. Emeklilik ve terfi işlemleri de aynı şekilde oldukça sorunlu yürüyen bir süreç meydana getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında öğretmenlerin terfi etmesi neredeyse mümkün olmamıştır. Terfi işlemlerinin zaman zaman yerel maarif müdürlükleri tarafından gerçekleştirildiği de görülmektedir.⁶⁶ Ancak Vekalet tarafından yapılmakta olan sistemli bir terfi işlemi uygulaması söz konusu değildir.⁶⁷

60 *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 10 Mart 1921, s.1.

61 1923 senesine gelindiğinde hala ortak bir müfredata geçilmiş değildi. "Maarifde Merkezi Bir Veche", *Halk Yolu Mecmuası*, 15 Şubat 1923, s.5-6.

62 "Tatil Dersleri", *Babalık Gazetesi*, 4 Temmuz 1922, s.2.

63 Örneğin Sivas'ta verilen kurslar için bkz. "Maarif Haberleri", *Dilek Mecmuası*, 31 Ocak 1922.

64 *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 10 Mart 1921, s.1.

65 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Devre, 1. İctima Senesi, 34. İctima, C.II, 14 Temmuz 1920, s.308-310.

66 "Zonguldak Maarifi", *Açık Söz Gazetesi*, 30 Eylül 1920, s.2.

67 Öğretmenlerin hizmetleri doğrultusunda ara ara takdirnameler verildiği bilinmektedir. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, "Maarif Haberleri", 23 Nisan 1922, s.2.

SONUÇ

Ankara Maarif Kongresi, İzmir Rum Öğretmenler Kongresi ile karşılaştırıldığında İzmir'deki Kongre'nin, Ankara'ya göre daha kapsamlı çalışmalar gerçekleştirdiği ve eğitim sisteminin sadece tek bir kanadı ile ilgilenmeyip sistemin bütününe etkileyen kararlar aldığı ve bunları uygulamaya geçirdiği görülmektedir. Dolayısıyla Ankara'daki Kongre, kapsam ve fayda sağlama bakımından İzmir'deki Kongre'nin çok gerisindedir. Elbette daha önce belirtildiği üzere Ankara üzerindeki büyüyen işgal tehlikesi, Kongre'nin istenilen başarıyı vermesini engellemiştir ancak buna rağmen İzmir'deki Kongre'den daha uzun süre devam ettiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Toplanış amaçları bakımından farklılık olması da Kongrelerin içeriğini ve temin ettiği faydayı etkileyecektir. Fakat Ankara Maarif Kongresinin toplanış amacındaki faydayı da tam anlamıyla tesis edemediği görülmektedir. Buna karşın İzmir Yunan Yerel İdaresi, İzmir Rum Öğretmenler Kongresi ve Ankara Maarif Vekaleti, Ankara Maarif Kongresi uygulamaları esas alındığında, Maarif Vekaleti uygulamalarının İzmir'de alınan kararları büyük ölçüde karşıladığı ve hatta birçok başlıkta daha da ötesine geçtiği net olarak söylenebilir. Bu bağlamda savaştan önce insan topluluğunun savaş esnasında eğitim sistemini bir köşeye bırakmayarak ellerinden geldiği ölçüde desteklediği ve gelişmesi için çaba harcadığı da tartışmasız bir biçimde gözler önüne serilmektedir. Aynı dönemde aynı topraklarda farklı cephelerde ve farklı zihniyetlerde birbiri ile benzeşen adımların atılıyor oluşu ise dikkate değerdir. Ankara Hükümeti'nin İzmir Rum Öğretmenler Kongresi ve kararlarından haberdar olduğuna dair herhangi bir bilgi söz konusu değildir. Ancak bu ihtimal olsa bile uygulamaya konulan çalışmalar, İzmir'deki Kongre'den hem önce hem de çok sonra gerçekleştirilmeye başlanılmıştır. Bu da bize, dönem dinamiği ve genel yaklaşımların bölge, zihniyet ve şartlar değişse de benzeyebileceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (30. 18. 1. 1.)

3. 24. 19.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.)

4693. 351927. 001 - 002.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH. İ. UM.)

19. 11. 1. 27. 002.

20. 22. 15. 50. 002.

Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus (DH. KMS.)

52. 4. 9. 002.

Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü (DH. UMVM.)

51. 30. 001.

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 12. İçtima, C.I, 6 Mayıs 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 13. İçtima, C.I, 9 Mayıs 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 34. İçtima, C.II, 14 Temmuz 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, I. İçtima Senesi, 108. İçtima, C.VI, 4 Aralık 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 111. İçtima, C.VI, 9 Aralık 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 114. İçtima, C.VI, 14 Aralık 1920.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 1. İçtima Senesi, 148. İçtima, C.VIII, 10 Şubat 1921.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 2. İçtima Senesi, 108. İçtima, C.XIV, 10 Kasım 1921.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 2. İçtima Senesi, 109. İçtima, C.XIV, 12 Kasım 1921.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Devre, 2. İçtima Senesi, 147. İçtima, C.XVI, 19 Ocak 1922.

Sürelî Yayınlar

- Zonguldak Maarifi, *Açık Söz Gazetesi*, 30 Eylül 1920.
- Darülmuallimatın Nehariye Tahvili, *Açık Söz Gazetesi*, 24 Şubat 1921.
- Açık Söz Gazetesi*, 28 Şubat 1921.
- Muallime ve Muallimler Kongresi, *Açık Söz Gazetesi*, 17 Temmuz 1921.
- Açık Söz Gazetesi*, 27 Temmuz 1921.
- Her Muallim Bir Eser Yazacak, *Açık Söz Gazetesi*, 23 Mart 1922.
- Açık Söz Gazetesi*, 3 Ağustos 1922.
- Maarif Vekaletinin Mühim Tamimi, *Açık Söz Gazetesi*, 27 Kasım 1922.
- Ahenk Gazetesi*, 5 Kasım 1919.
- Havadis-i Vilayet, *Ahenk Gazetesi*, 10 Kasım 1919.
- Maarif Nazırı Said Beyle Mülakat, *Akşam Gazetesi*, 6 Aralık 1921.
- Muallimin Kongresinde Yeni Tedrisatı İbtidaiye Programı, *Anadolu'da Yenigün Gazetesi*, 18 Temmuz 1921.
- Maarif Kongresi – Üçüncü İctima, *Anadolu'da Yenigün Gazetesi*, 20 Temmuz 1921.
- Maarif Kongresi, *Anadolu'da Yenigün Gazetesi*, 21 Temmuz 1921.
- Maarif Kongresi, *Anadolu'da Yenigün Gazetesi*, 22 Temmuz 1921.
- Tatil Dersleri, *Babalık Gazetesi*, 4 Temmuz 1922.
- Maarif Haberleri, *Dilek Mecmuası*, 31 Ocak 1922.
- Maarifde Merkezi Bir Veche, *Halk Yolu Mecmuası*, 15 Şubat 1923.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 10 Mart 1921.
- Mektebler Kapanamaz!, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 23 Mart 1921.
- Mektebler İdman Bayramı, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 5 Mayıs 1921.
- Maarif Kongresi, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 31 Mayıs 1921.
- Terbiyei Bedeniye Ehemmiyet, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 22 Haziran 1921.
- Maarif Konferansı, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 13 Temmuz 1921.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Temmuz 1921.
- İki Cebhe, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 18 Temmuz 1921.
- Yeni İbtidai Programının Münakaşası, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 18 Temmuz 1921.
- Maarif Kongresi, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 20 Temmuz 1921.
- Pek Veciz Bir Nutuk, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 21 Temmuz 1921.
- Maarif Haberleri, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 23 Nisan 1922.
- Maarif Kütüphanesi, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 5 Haziran 1922.
- Maarifin Umumi Kitabhanesi, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 26 Temmuz 1922.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 21 Ağustos 1922.
- Maarif Kitabhanesi, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Ekim 1922.
- Maarifde İstikamet, *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 22 Aralık 1922.
- Mekteb Muallimleri de., *Hukuku Beşer Gazetesi*, 1 Mart 1919.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- AKYÜZ, Yahya (2007) *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 - M.S. 2007*, Pegem A Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara.
- DAŞTAN, Leyla (2015) *İşgal Döneminde (1918-1923) İstanbul'da Eğitim Faaliyetleri*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- ERDOĞDU, Teyfur (1996) Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı-ı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1. ss.183-247.

GÜNEŞ, İhsan (1988) Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 12.

NOUAROS, M. Mihailidis (1955) i Ekpaideftiki Politiki tis Ellados en eis tin Entos tis Zonis ton Sevron Mikrasiatikin Periohin, (Sevr Bölgesi İçindeki Küçük Asya'da Yunanistan'ın Eğitim Politikası), *Mikrasiatika Hronika*, Sayı 6, ss.3-72. (ΝΟΥΑΡΟΣ, Μ. Μιχαηλίδης. "Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδος εν εις την εντός της Ζώνης των Σεβρών Μικρασιατικήν περιοχήν". *Μικρασιατικά Χρονικά*, 6, 1955, ss. 3-72.)

NUR, Dr. Rıza (1967) *Hayat ve Hatıratım*, Cilt III, Altındağ Yayınevi, İstanbul.

PARALİKIS, Spiridon (2006) "Istoria tou Dimou Neas Smirnis (1922-1940): idrisi kai Poleodomiki Ekseliksi", (Yeni Smirna Belediyesi Tarihi (1922-1940): Kuruluş ve Kentsel Gelişim), *Etniko Metsovio Politehneio (EMP), Sholi Arhitektonon Mihanikon*, Atina. (ΠΑΡΑΛΙΚΗΣ, Σπυρίδων. "Ιστορία του Δήμου Νέας Σμύρνης (1922-1940): ίδρυση και πολεοδομική εξέλιξη." *Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ), Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών*, 1 Eylül 2006. <https://doi.org/10.12681/eadd/16340>.)

SOLOMONİDİ, Viktoria G. (1987) "İoniko Panepistimio Smirnis: Simvoli stin Eiriniki Siniparksi", (İzmir İyonya Üniversitesi: Barış İçinde Bir Arada Yaşama Katkı), *Praktika tou Dietnous Simposiou Panepistimio: Ideologia kai Paideia, Istoriki diastasi kai prooptikes*, Cilt B, Atina. (ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΗ, Βικτωρία Γ. "Ιωνικό Πανεπιστήμιο Σμύρνης: Συμβολή στην Ειρηνική Συνύπαρξη." *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Πανεπιστήμιο: Ιδεολογία και Παιδεία, Ιστορική διάσταση και προοπτικές*, B, 1987, ss.387-396.)

SOLOMONIDIS, Victoria (1984) *Greece in Asia minor: The Greek Administration of the Vilayet of Aidin 1919-1922*, (PhD Thesis, University of London), London 1984.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).